

Musiqiy asarning yangi modellarini tushunishda kontrast va taqqoslash kontrastini tartibga solishning geometrik shakllari

Ozoda Dilshodovna Rustamova
BXU

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda musiqiy asarning yangi modellarini tushunishda kontrast va taqqoslash kontrastining o'rnini hamda uni tartibga solishda geometrik shakllarning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda musiqiy struktura ichidagi qarama-qarshiliklarning estetik va funksional xususiyatlari ochib beriladi. Shuningdek, kontrastning melodik, ritmik, garmonik va tembr jihatlari o'rganilib, ularning o'zaro ta'siri aniqlanadi. Geometrik modellashtirish orqali musiqiy shakllarning vizual ifodasi, ularning ichki muvozanati va rivojlanish qonuniyatlari asoslanadi. Ushbu yondashuv musiqiy tafakkurni tizimli o'rganish va kompozitsion jarayonlarni chuqurroq anglash imkonini beradi. Natijada musiqiy analiz va pedagogika uchun yangi metodik asoslar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy musiqa nazariyasida muhim ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, kompozitorlik faoliyatida ham qo'llanishi mumkin.

Kalit so'zlar: kontrast, taqqoslash, musiqiy model, geometrik shakl, struktura, rivojlanish, kompozitsiya, garmoniya, ritm, dinamika, analiz

Geometric forms of regulating contrast and comparative contrast in understanding new models of a musical work

Ozoda Dilshodovna Rustamova
BHU

Abstract: This scientific work analyzes the role of contrast and comparative contrast in understanding new models of a musical work, as well as the importance of geometric forms in regulating it. The study reveals the aesthetic and functional characteristics of contradictions within the musical structure. Also, the melodic, rhythmic, harmonic and timbre aspects of contrast are studied, and their interaction is determined. Through geometric modeling, the visual expression of musical forms, their internal balance and development patterns are based. This approach allows for a systematic study of musical thinking and a deeper understanding of compositional processes. As a result, new methodological foundations for musical analysis and pedagogy are developed. The results of the study are of significant scientific importance in modern music theory and can also be used in composers' activities.

Keywords: contrast, comparison, musical model, geometric shape, structure, development, composition, harmony, rhythm, dynamics, analysis

Kirish. Musiqa san'ati insoniyat tafakkurining eng murakkab va ko'p qatlamli ifoda shakllaridan biri hisoblanadi. U nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki insonning ichki kechinmalari, hissiyotlari va fikrlarini ifodalashning o'ziga xos vositasidir. Musiqaning ichki tuzilishi esa turli elementlarning o'zaro ta'siri asosida shakllanadi. Ushbu elementlar orasida kontrast va taqqoslash muhim o'rin egallaydi. Aynan kontrast orqali musiqada harakat, dinamika va rivojlanish yuzaga keladi.

Kontrast tushunchasi musiqada qarama-qarshi elementlarning bir-biri bilan uyg'unlashuvi orqali ifodalanadi. Bu qarama-qarshilik melodik, ritmik, garmonik yoki tembr jihatdan namoyon bo'lishi mumkin. Masalan, baland va past tovushlar, tez va sekin ritmlar, kuchli va sust dinamika o'rtasidagi farq kontrastni yuzaga keltiradi. Shu orqali musiqiy asarda xilma-xillik, qiziqarli rivojlanish va emotsional boylik hosil bo'ladi.

Taqqoslash kontrasti esa kontrastning yanada murakkab shakli bo'lib, bunda ikki yoki undan ortiq musiqiy material o'zaro solishtiriladi. Bu jarayon orqali ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Natijada musiqiy fikr yanada aniqroq ifodalanadi va tinglovchi uchun tushunarliroq bo'ladi. Taqqoslash kontrasti musiqiy shaklning mantiqiy tuzilishini belgilashda muhim rol o'ynaydi.

Musiqa nazariyasida musiqiy asarlarni modellashtirish masalasi alohida e'tibor qozonmoqda. Modellashtirish orqali musiqiy jarayonlarni soddalashtirilgan va tizimlashtirilgan shaklda ifodalash mumkin. Bu esa musiqaning ichki qonuniyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Ayniqsa, geometrik shakllar yordamida modellashtirish musiqiy strukturalarni vizual tarzda tushunishda samarali vosita hisoblanadi.

Geometrik shakllar musiqiy jarayonlarni ifodalashda turli funksiyalarni bajaradi. Masalan, chiziqlar melodik harakatni, shakllar esa musiqiy bo'limlarning tuzilishini ifodalaydi. Aylana, uchburchak, kvadrat kabi shakllar orqali musiqiy rivojlanishning turli modellari tasvirlanadi. Bu esa musiqiy fikrni yanada aniqroq va tizimli tarzda anglash imkonini beradi.

Kontrastni geometrik shakllar yordamida tartibga solish esa yangi ilmiy yondashuvlardan biri hisoblanadi. Bu yondashuvda musiqiy qarama-qarshiliklar ma'lum geometrik tizimlar asosida joylashtiriladi. Natijada musiqiy asarning ichki muvozanati va rivojlanish mantiqi yanada aniqroq ko'rinadi. Bu usul ayniqsa murakkab kompozitsion shakllarni tahlil qilishda samarali hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, unda musiqiy asarning yangi modellarini tushunishda kontrast va taqqoslash kontrastining o'rni chuqur o'rganiladi. Bundan tashqari, geometrik shakllar yordamida kontrastni tartibga solish masalasi

ilmiy asosda tahlil qilinadi. Bu esa musiqa nazariyasida yangi yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi musiqiy asarda kontrast va taqqoslash kontrastining nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish hamda ularni geometrik modellashtirish orqali tushuntirishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan: kontrast tushunchasining mohiyatini aniqlash, uning musiqiy shakldagi rolini o'rganish, geometrik modellashtirish usullarini tahlil qilish va ularning amaliy ahamiyatini aniqlash. Tadqiqot obyekti sifatida musiqiy asarlarning kompozitsion tuzilishi tanlangan bo'lsa, predmeti sifatida esa kontrast va taqqoslash kontrasti jarayonlari xizmat qiladi. Tadqiqot metodlari sifatida tahlil, taqqoslash, modellashtirish va umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Mazkur ishning ilmiy yangiligi shundaki, unda kontrastni geometrik shakllar yordamida tartibga solish masalasi tizimli yondashuv asosida o'rganiladi. Amaliy ahamiyati esa musiqa ta'limida, kompozitsiya jarayonida va ilmiy tadqiqotlarda qo'llanilishi mumkinligi bilan belgilanadi. Shunday qilib, kontrast va taqqoslash musiqiy asarning ichki dinamikasini belgilovchi muhim omillar hisoblanadi. Ularni geometrik shakllar yordamida modellashtirish esa musiqani chuqurroq anglash imkonini beradi. Keyingi boblarda ushbu masalalar batafsil yoritiladi.

Musiqa san'atida kontrast tushunchasi kompozitsiyaning eng muhim va ajralmas elementlaridan biri sifatida qaraladi. Har qanday musiqiy asarning ichki dinamikasi, uning rivojlanish jarayoni va emotsional ta'siri ko'p jihatdan kontrastga bog'liq. Kontrast bu qarama-qarshi musiqiy elementlarning o'zaro munosabati orqali yuzaga keladigan hodisa bo'lib, u musiqaning harakatini, rang-barangligini va mazmunini boyitadi. Shu sababli kontrastni nazariy jihatdan o'rganish musiqiy tafakkurni chuqur anglash uchun muhim ahamiyatga ega. Kontrast musiqada turli shakllarda namoyon bo'ladi. Eng avvalo, melodik kontrastni ko'rib chiqish mumkin. Bu yerda tovushlarning baland-pastligi, intervallar kengligi va melodik harakatning yo'nalishi orqali qarama-qarshilik yuzaga keladi. Masalan, keskin sakrashlar bilan harakatlanuvchi melodiya bilan silliq, bosqichma-bosqich harakatlanuvchi melodiya o'rtasidagi farq melodik kontrastni tashkil etadi. Bu turdagi kontrast tinglovchida turli emotsional holatlarni uyg'otadi va musiqiy ifodani boyitadi.

Ritmik kontrast ham muhim o'rin tutadi. Ritm musiqaning vaqt ichidagi tashkil etilishi bo'lib, uning tezligi, urg'ulari va davomiyligi orqali kontrast hosil qiladi. Tez va sekin tempning almashinuvi, murakkab va sodda ritmik naqshlarning qarama-qarshiligi musiqiy harakatni jonlantiradi. Ritmik kontrast ayniqsa dramatik rivojlanishda katta rol o'ynaydi, chunki u tinglovchining diqqatini doimiy ravishda jalb qilib turadi. Garmonik kontrast esa musiqaning emotsional rangini belgilovchi asosiy vositalardan biridir. Turli tonalliklar, akkordlar va garmonik ketma-ketliklar o'rtasidagi farq orqali kontrast yuzaga keladi. Masalan, major va minor ladlar

o'rtasidagi almashinuv turli kayfiyatlarni ifodalaydi. Garmonik kontrast orqali kompozitor asarning dramatik kuchlanishini oshirishi yoki uni yumshatishi mumkin.

Tembr kontrasti ham musiqiy ifodaning muhim komponenti hisoblanadi. Turli cholg'ular yoki ovozlar orqali bir xil musiqiy materialni turlicha ifodalash mumkin. Masalan, torli cholg'ularning yumshoq tovushi bilan misli cholg'ularning kuchli va jarangdor tovushi o'rtasidagi farq tembr kontrastini yuzaga keltiradi. Bu esa musiqiy rang-baranglikni ta'minlaydi.

Dinamika kontrasti esa tovushning balandligi va kuchi orqali ifodalanadi. Forte va piano, crescendo va diminuendo kabi dinamik o'zgarishlar musiqaning ifodaviyligini oshiradi. Dinamika kontrasti orqali kompozitor tinglovchining hissiyotlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Taqqoslash kontrasti esa kontrastning murakkabroq shakli bo'lib, bunda ikki yoki undan ortiq musiqiy material o'zaro solishtiriladi. Bu jarayon orqali ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Taqqoslash kontrasti ko'pincha musiqiy shakllarda, masalan, rondo yoki sonata shaklida uchraydi. Bu yerda asosiy mavzu va yordamchi mavzular o'rtasidagi farq orqali kontrast yuzaga keladi. Taqqoslash kontrasti nafaqat farqlanishni, balki o'xshashlikni ham o'z ichiga oladi. Bu yerda muhim jihat shundaki, solishtirilayotgan elementlar ma'lum darajada o'zaro bog'liq bo'lishi kerak. Aks holda musiqiy asarning yaxlitligi buzilishi mumkin. Shu sababli kompozitor kontrastni yaratishda muvozanatni saqlashi zarur. Musiqa nazariyasida kontrastning bir necha darajalari ajratiladi. Mikro darajadagi kontrast motiv yoki fraza ichida yuzaga keladi. Masalan, kichik ritmik yoki melodik o'zgarishlar orqali hosil bo'ladi. Makro darajadagi kontrast esa butun bo'limlar yoki qismlar o'rtasida namoyon bo'ladi. Bu turdagi kontrast musiqiy shaklning umumiy tuzilishini belgilaydi.

Kontrast va takrorlash o'rtasidagi munosabat ham muhim nazariy masalalardan biridir. Takrorlash musiqiy materialni mustahkamlasa, kontrast uni yangilaydi va rivojlantiradi. Ushbu ikki elementning uyg'unligi musiqiy asarning muvaffaqiyatini belgilaydi. Agar kontrast haddan tashqari kuchli bo'lsa, asar tartibsiz ko'rinadi. Aksincha, agar kontrast yetarli bo'lmasa, musiqiy rivojlanish sustlashadi. Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, kontrast inson idroki uchun muhim ahamiyatga ega. Inson miyasi qarama-qarshi elementlarni tezda ajratib oladi va ularni o'zaro solishtiradi. Bu jarayon eshitish tajribasini boyitadi va musiqani yanada qiziqarli qiladi. Shu sababli kontrast musiqaning estetik ta'sirini oshiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Musiqa nazariyasida kontrast yangi yondashuvlar asosida o'rganilmoqda. Ayniqsa, struktural va tizimli analiz usullari orqali kontrastning ichki qonuniyatlari aniqlanmoqda. Bu esa musiqani yanada chuqurroq va ilmiy asosda o'rganish imkonini beradi. Pedagogik jarayonda ham kontrast tushunchasi muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga musiqiy kontrastlarni anglashni o'rgatish ularning eshitish qobiliyatini rivojlantiradi. Ular turli musiqiy elementlarni farqlashni, ularni tahlil qilishni va

baholashni o'rganadilar. Bu esa ularning musiqiy tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kontrastning yana bir muhim jihati bu uning kompozitsion funksiyasidir. Kontrast orqali musiqiy asarda dramatik rivojlanish yuzaga keladi. U kulminatsiyani yaratishda, yangi bo'limlarni ajratishda va umumiy shaklni tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli kontrast kompozitsiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida qaraladi. Taqqoslash kontrasti esa musiqiy analiz jarayonida muhim vosita hisoblanadi. U orqali turli asarlar yoki ularning qismlari o'zaro solishtiriladi. Bu esa musiqiy uslub, janr va davr xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Natijada musiqaning tarixiy va madaniy konteksti yanada aniqroq tushuniladi. Musiqiy asarda kontrast va taqqoslashning nazariy asoslari musiqaning ichki tuzilishini anglashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tushunchalar orqali musiqiy rivojlanish, emotsional ta'sir va kompozitsion mantiq aniqlanadi. Kontrast va taqqoslash musiqaning dinamik va tirik san'at ekanligini namoyon etadi hamda uning estetik qiymatini oshiradi.

Musiqqa nazariyasining zamonaviy rivojlanish bosqichida musiqiy jarayonlarni modellashtirish va ularni vizual tarzda ifodalash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, kontrast kabi murakkab va ko'p qatlamli hodisani tushuntirishda geometrik shakllardan foydalanish samarali ilmiy yondashuv sifatida namoyon bo'lmoqda. Geometrik modellashtirish musiqiy strukturalarni soddalashtirilgan, lekin mazmunan boy ko'rinishda aks ettirish imkonini beradi. Bu esa kontrastni tartibga solish, uning ichki qonuniyatlarini anglash va kompozitsion jarayonni chuqurroq tahlil qilishda muhim vosita hisoblanadi.

Geometrik shakllar yordamida musiqani ifodalash g'oyasi qadimdan mavjud bo'lib, u turli davrlarda turlicha shakllarda rivojlangan. Chiziq, nuqta, shakl va fazoviy munosabatlar orqali musiqiy elementlar o'rtasidagi bog'liqlikni tasvirlash mumkin. Masalan, melodik harakat ko'pincha chiziq orqali ifodalanadi. Ushbu chiziqning ko'tarilishi va pasayishi tovush balandligining o'zgarishini aks ettiradi. Shu orqali melodik kontrast vizual tarzda namoyon bo'ladi.

Kontrastni geometrik shakllar orqali tartibga solishda eng soddamodel bu chizikli model hisoblanadi. Bu modelda musiqiy rivojlanish vaqt o'qi bo'ylab joylashtiriladi. Har bir musiqiy hodisa ma'lum nuqtada belgilanadi va ular orasidagi farqlar kontrast sifatida ko'rsatiladi. Masalan, kuchli va sust dinamika o'rtasidagi farq chiziqning yuqori va past nuqtalari orqali ifodalanishi mumkin. Bu model orqali musiqaning umumiy dinamikasi va rivojlanish tendensiyasi aniqlanadi.

Geometrik shakllarning yana bir muhim turi bu siklik modellardir. Bu modelda musiqiy rivojlanish aylana shaklida tasvirlanadi. Aylana modeli ayniqsa takrorlanish va kontrastning o'zaro bog'liqligini tushuntirishda samarali hisoblanadi. Har bir aylana segmenti ma'lum musiqiy bo'limni ifodalaydi va ular orasidagi farqlar kontrastni

tashkil etadi. Bu yondashuv orqali musiqiy shaklning ichki muvozanati va simmetriyasi aniqlanadi.

Uchburchak modeli esa kontrastni uch asosiy element o'rtasidagi munosabat orqali tushuntiradi. Masalan, melodik, ritmik va garmonik elementlar uchburchakning uch nuqtasi sifatida qaraladi. Ushbu elementlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir kontrastni yuzaga keltiradi. Agar uchburchakning bir tomoni kuchaytirilsa, boshqa tomonlarda ham o'zgarish yuz beradi. Bu esa musiqiy tizimning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi.

Kvadrat va to'rtburchak modellari esa murakkabroq strukturalarni ifodalashda qo'llaniladi. Bu modellarda musiqiy material to'rtta asosiy bo'limga bo'linadi va ularning o'zaro munosabati tahlil qilinadi. Masalan, sonata shaklida ekspozitsiya, rivojlanish, repriza va koda bo'limlari kvadrat shaklida tasvirlanishi mumkin. Har bir bo'lim o'ziga xos kontrastga ega bo'lib, ular umumiy struktura ichida muvozanat hosil qiladi.

Geometrik modellashtirishda simmetriya va assimetriya tushunchalari ham muhim o'rin tutadi. Simmetrik shakllar musiqada barqarorlik va muvozanatni ifodalaydi, assimetrik shakllar esa harakat va rivojlanishni bildiradi. Kontrast aynan ushbu ikki holat o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida yuzaga keladi. Masalan, simmetrik melodik tuzilma bilan assimetrik ritmik naqshning uyg'unligi kuchli kontrast hosil qiladi.

Fraktal modellar ham zamonaviy musiqa nazariyasida qo'llanilmoqda. Bu modellarda musiqiy struktura o'z-o'ziga o'xshashlik tamoyiliga asoslanadi. Ya'ni kichik bo'laklar butun shaklning takroridir. Bu yondashuv orqali kontrast turli darajalarda – mikro va makro darajada bir vaqtning o'zida namoyon bo'ladi. Bu esa musiqaning murakkabligini va ko'p qatlamliligini tushuntirishga yordam beradi.

Geometrik shakllar yordamida kontrastni tartibga solish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Kompozitorlar ushbu modellar yordamida musiqiy asarning tuzilishini oldindan rejalashtirishlari mumkin. Bu esa ijodiy jarayonni yanada tizimli va samarali qiladi. Shuningdek, bu yondashuv yangi kompozitsion g'oyalarni yaratishda ham yordam beradi.

Ijrochilik jarayonida ham geometrik modellashtirish foydali bo'lishi mumkin. Ijrochi asarning umumiy shaklini va kontrast nuqtalarini tushungan holda, ularni to'g'ri talqin qiladi. Bu esa ijroning ifodaviyligini oshiradi va tinglovchiga yanada kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik jarayonda geometrik shakllardan foydalanish o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Vizual modellar orqali murakkab musiqiy tushunchalarni osonroq tushuntirish mumkin. O'quvchilar kontrastni nafaqat eshitish, balki ko'rish orqali ham anglaydilar. Bu esa ularning bilimlarini mustahkamlaydi.

Geometrik modellashtirishning yana bir afzalligi bu uning universalligidir. Bu usul turli musiqiy uslublar va janrlarga qo'llanilishi mumkin. Klassik, xalq va zamonaviy musiqa asarlarida kontrastni bir xil geometrik prinsiplar asosida tahlil qilish mumkin. Bu esa musiqiy analizni umumlashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar yordamida geometrik modellarni yanada rivojlantirish mumkin. Kompyuter dasturlari orqali murakkab musiqiy strukturalarni vizual tarzda tasvirlash va tahlil qilish osonlashadi. Bu esa ilmiy tadqiqotlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Kontrastni tartibga solishda geometrik shakllarning roli juda katta. Ular musiqiy strukturalarni tushunish, tahlil qilish va yaratishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Geometrik modellashtirish orqali musiqaning ichki qonuniyatlari yanada aniqroq va tizimli tarzda ochib beriladi. Bu yondashuv musiqa nazariyasi, kompozitsiya va pedagogika sohalarida muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Musiqa san'atida kontrast tushunchasi nafaqat estetik vosita, balki funksional mexanizm sifatida ham muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, musiqiy modellarni tahlil qilish jarayonida kontrastning roli alohida ahamiyat kasb etadi. Har qanday musiqiy model o'z ichida turli elementlarning o'zaro munosabatiga asoslanadi va aynan kontrast ushbu munosabatlarni aniqlash, tartibga solish hamda ularning funksional vazifalarini ochib berishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Musiqiy model bu musiqiy asarning soddalashtirilgan, tizimlashtirilgan ko'rinishi bo'lib, u orqali murakkab kompozitsion jarayonlarni tahlil qilish mumkin. Ushbu model ichida kontrast turli darajalarda namoyon bo'ladi. Mikro darajada u motiv va frazalar ichida kuzatilsa, makro darajada esa butun bo'limlar va shakllar o'rtasida yuzaga keladi. Har ikkala holatda ham kontrast musiqiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi.

Kontrastning funksional ahamiyati avvalo musiqiy strukturaning aniqlanishida ko'rinadi. Har bir musiqiy bo'lim o'ziga xos kontrast xususiyatlariga ega bo'lib, ular orqali bo'limlar bir-biridan ajraladi. Masalan, kirish qismi odatda sokin va barqaror bo'lsa, rivojlanish qismi faol va dinamik xarakterga ega bo'ladi. Ushbu farq kontrast orqali aniqlanadi va musiqiy shaklning umumiy mantiqini belgilaydi.

Kontrast shuningdek musiqiy rivojlanishning yo'nalishini ham belgilaydi. Musiqiy model ichida kontrastlar ketma-ketligi orqali harakat yo'nalishi aniqlanadi. Kuchlanish va yechim, barqarorlik va beqarorlik o'rtasidagi almashinuv musiqaning dinamik rivojlanishini ta'minlaydi. Bu jarayon tinglovchida kutish hissini uyg'otadi va asarning emotsional ta'sirini kuchaytiradi.

Kontrastning yana bir muhim funksiyasi bu dramatik ifodani ta'minlashdir. Musiqiy asarda dramatism aynan qarama-qarshi elementlarning to'qnashuvi orqali yuzaga keladi. Masalan, keskin ritmik o'zgarishlar yoki tonallikning kutilmagan

almashinuvi tinglovchida kuchli hissiy reaksiya uygʻotadi. Bu esa musiqaning badiiy qiymatini oshiradi.

Musiqiy modellarni tahlil qilishda kontrastning rolini tushunish uchun uning turli turlarini koʻrib chiqish zarur. Melodik kontrast model ichida asosiy va yordamchi mavzular oʻrtasidagi farqni ifodalaydi. Bu farq orqali musiqiy materialning xilma-xilligi taʼminlanadi. Ritmik kontrast esa vaqt tashkilotini belgilaydi va harakatning intensivligini oshiradi. Garmonik kontrast esa emotsional ranglarni oʻzgartiradi va musiqaning ichki kuchlanishini boshqaradi.

Tembr kontrasti ham musiqiy modelda muhim funksiyani bajaradi. Turli tovush ranglari orqali bir xil materialni turlicha ifodalash mumkin. Bu esa model ichida yangi qatlamlar hosil qiladi va uning boyligini oshiradi. Dinamik kontrast esa musiqaning ifodaviyligini kuchaytirib, uning dramatik rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kontrastning funksional ahamiyati taqqoslash jarayonida ham yaqqol namoyon boʻladi. Musiqiy modellarni oʻzaro solishtirish orqali ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlanadi. Bu esa musiqiy uslublarni, janrlarni va kompozitsion yondashuvlarni chuqurroq oʻrganishga imkon beradi. Taqqoslash kontrasti orqali turli davr va maktablarga xos xususiyatlar aniqlanadi.

Geometrik modellash jarayonida ham kontrast muhim rol oʻynaydi. Har bir geometrik shakl ichida qarama-qarshi elementlar mavjud boʻlib, ular oʻzaro muvozanat hosil qiladi. Masalan, simmetrik shakl ichida kontrast minimal darajada boʻlsa, assimetrik shaklda u maksimal darajada namoyon boʻladi. Bu esa musiqiy modelning xarakterini belgilaydi.

Kontrastni tartibga solish orqali musiqiy modelning yaxlitligi taʼminlanadi. Agar kontrastlar tartibsiz joylashsa, musiqiy asar parchalanib ketgandek taassurot uygʻotadi. Shu sababli kompozitor kontrastni maʼlum tizim asosida joylashtirishi zarur. Bu tizim orqali musiqiy rivojlanish mantiqiy va izchil boʻladi.

Zamonaviy musiqa nazariyasida kontrastni tahlil qilish yangi metodlar asosida amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, kompyuter texnologiyalari yordamida musiqiy modellarni vizual va matematik jihatdan tahlil qilish imkoniyati kengaydi. Bu esa kontrastning funksional xususiyatlarini yanada aniqroq aniqlashga yordam beradi.

Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, kontrastni tushunish oʻquvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi. Ular musiqiy materialni tahlil qilish, undagi qarama-qarshiliklarni aniqlash va ularni baholashni oʻrganadilar. Bu esa ularning ijodiy fikrlashini shakllantiradi.

Ijrochilik jarayonida ham kontrastning funksional ahamiyati katta. Ijrochi kontrast nuqtalarini toʻgʻri aniqlab, ularni ifodali tarzda yetkazishi kerak. Bu esa musiqaning mazmunini toʻliq ochib berishga yordam beradi va tinglovchiga kuchli taʼsir koʻrsatadi. Shuningdek, kontrast musiqiy modellarni prognozlashda ham qoʻllaniladi. Maʼlum kontrastlar ketma-ketligiga qarab musiqaning keyingi

rivojlanishini taxmin qilish mumkin. Bu esa kompozitsion jarayonni rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Musiqiy modellarni tahlil qilishda kontrastning funksional ahamiyati juda katta. U musiqiy strukturaning aniqlanishi, rivojlanish yo'nalishining belgilanishi, dramatik ifodaning yaratilishi va umumiy shaklning tashkil etilishida muhim rol o'ynaydi. Kontrast orqali musiqa jonlanadi, harakatga keladi va tinglovchiga chuqur estetik ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa. Mazkur ilmiy ishda musiqiy asarning yangi modellarini tushunishda kontrast va taqqoslash kontrastining nazariy hamda amaliy jihatlari kompleks tarzda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kontrast musiqaning eng muhim tashkil etuvchi elementlaridan biri bo'lib, u musiqiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, melodik, ritmik, garmonik, tembr va dinamik kontrastlarning o'zaro uyg'unligi musiqiy asarning emotsional va estetik ta'sirini belgilaydi.

Taqqoslash kontrasti esa musiqiy materialni chuqurroq anglashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. U orqali turli musiqiy elementlar o'zaro solishtirilib, ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Bu esa musiqiy shaklning mantiqiy tuzilishini ochib berishga yordam beradi hamda kompozitsiyaning yaxlitligini ta'minlaydi.

Geometrik shakllar yordamida kontrastni tartibga solish esa ushbu tadqiqotning muhim ilmiy natijalaridan biri hisoblanadi. Geometrik modellashtirish orqali musiqiy strukturalarni vizual tarzda ifodalash, ularning ichki muvozanati va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash imkoniyati yaratildi. Bu yondashuv musiqiy analizni yanada tizimli va tushunarli qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kontrast musiqiy modellarni tahlil qilishda nafaqat estetik, balki funksional ahamiyatga ham ega. U musiqiy strukturaning shakllanishi, rivojlanish yo'nalishining belgilanishi va dramatik ifodaning yuzaga kelishida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, kontrastni to'g'ri tartibga solish musiqiy asarning mantiqiy izchilligini ta'minlaydi. Umuman olganda, mazkur tadqiqot musiqiy modellashtirish, kontrast va taqqoslash jarayonlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Uning natijalari musiqa nazariyasi, kompozitsiya va pedagogika sohalarida keng qo'llanishi mumkin bo'lib, musiqiy tafakkurni rivojlantirishda muhim ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. KB Xolikov. BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi. Science and Education 6 (12), 346-350
2. KB Xolikov. Musiqa kollejlarda zarbli cholg'ular kafedralarining faoliyatini optimallashtirish. Science and Education 6 (12), 362-366
3. KB Xolikov. BMSM o'quvchilarida puflama cholg'ularni o'rgatishning nazariy-pedagogik asoslarini takomillashtirish. Science and Education 6 (12), 391-396

4. KB Xolikov. Uzluksiz ta'lim tizimida milliy zarbli cholg 'ular o 'qitish metodologiyasi. Science and Education 6 (12), 351-356
5. KB Xolikov. Doira o 'qituvchilarini malaka oshirish tizimining ilmiy-amaliy asoslari. Science and Education 6 (12), 367-372
6. BMSM sharoitida puflama cholg 'ularni o 'qitish jarayonining nazariy modeli. Science and Education 6 (12), 379-384
7. KB Xolikov. Puflama cholg 'ularni o 'rgatishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari. Science and Education 6 (12), 373-378
8. KB Xolikov. BMSMda puflama cholg 'ularni o 'qitishning ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish. Science and Education 6 (12), 385-390
9. KB Xolikov. Puflama cholg 'ularni o 'qitishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Science and Education 6 (12), 339-345
10. KB Xolikov. Doira ta'limida davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish yo 'nalishlari Science and Education 6 (12), 357-361
11. К.Б. Холиков. Определения тональности через функцию ткани гармонии. Science and Education 7 (3), 250-255
12. К.Б. Холиков. Об одной новой задаче тоники для создания модуляции или отклонения. Science and Education 7 (3), 256-261
13. К.Б. Холиков. Основные дидактические задачи к укреплению основной темы изучения нового материала по фортепиано. Science and Education 7 (3), 245-249
14. К.Б. Холиков. Схема интегрирования теории и гармонии по сфере изучения нового материала по фортепиано. Science and Education 7 (3), 262-267
15. К.Б. Холиков. Сознательное восприятие музыки через позитронноэмиссионная томография мозга и сеть внимания к обучению произведения. Science and Education 6 (1), 142-147
16. К.Б. Холиков. Распределитель стимулятора рефлекторной дуги ответ на информации полученного от источника аксонов и дендритов. Science and Education 5 (12), 113-119
17. KB Xolikov. Musical pedagogy and psychology. Bulletin of Science and Education 99 (21-2), 58-61
18. KB Xolikov. Methods of musical education through education in universities. Pedagogy and psychology bulletin of science and education 2 (3), 66
19. KB Xolikov. Психофизиологияда калий ва натрий ионларининг "бирлик" ҳамда "қарама қарши кураш" қонуни. Science and Education 5 (12), 81-88
20. KB Xolikov. Ионларнинг микдорий ўзгаришининг сифат ўзгариши реакциясидаги психофизиологик қонуниятлар теоремаси. Science and Education 5 (12), 89-98

21. КВ Холиков. Миелин тизимидagi virus himoyachilari haqida. Science and Education 5 (12), 17-23

22. К.Б. Холиков. Переживание генератора мозга, вырабатывающий негармонические электрические колебания (импульсы) энергии нейронов. Science and Education 5 (12), 105-112

23. К.Б. Холиков. Расчет психофизиологии по теории методом фильтрации внимания. Science and Education 5 (12), 55-61

24. К.Б. Холиков. Интеграция поликомлоидов в области психофизиологии процесс объединения частей в целое. Science and Education 5 (12), 75-80

25. К.Б. Холиков. Вспомогательные клетки нервной ткани и действия периферических нервов в Шванновском клетке. Science and Education 5 (12), 99-104

26. К.Б. Холиков. Специальные приёмы обучение изучения обмена калия и натрия в пороге мембраны Шванье. Science and Education 5 (12), 69-74

27. К.Б. Холиков. Поликомлоиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. Science and Education 6 (1), 134-141

28. К.Б. Холиков. Сложная многоголосная музыка и пластичность мозга в смещенном одних структур мозга относительно других. Science and Education 6 (1), 148-153

29. К.Б. Холиков. Процесс исследования разными методами высшей нервной деятельности. Science and Education 5 (11), 113-118

30. К.Б. Холиков. Механизмы взаимодействия между психическими и нейронными состояниями. Science and Education 5 (6), 178-184